

Audronė Razmantienė, Vida Marcišauskaitė,
Jurgita Petrauskaitė, Asta Leskauskaitė

Lietuvių kalba : 10

Vadovėlis. Pirmoji knyga

Turinys

1 skyrius. Kartojimas • 5

- 1 pamoka. Kalbėjimo ir klausymo skyriaus kartojimas ir pratybos (I) • 6
- 2 pamoka. Kalbėjimo ir klausymo skyriaus kartojimas ir pratybos (II) • 10
- 3 pamoka. Sintaksės kartojimas • 18
- 4 pamoka. Pasirengimo rašymo užduotims skyriaus kartojimas: laiškas (I) • 23
- 5 pamoka. Pasirengimo rašymo užduotims skyriaus kartojimas: laiškas (II) • 28
- 6 pamoka. Kartojimo skyriaus apibendrinimas • 34

2 skyrius. Kalba kaip socialinis kultūrinis reiškinys • 45

- 1 pamoka. Bendrinė kalba ir jos reikšmė lietuvių kultūrai • 46
- 2 pamoka. Nuodugniau susipažįstame su lietuvių kalbos tarmėmis (I) • 52
- 3 pamoka. Nuodugniau susipažįstame su lietuvių kalbos tarmėmis (II) • 58
- 4 pamoka. Tarmės – bendrinės kalbos gyvybingumo šaltinis • 64
- 5 pamoka. Tarmių atspindžiai lietuvių grožinėje literatūroje • 68
- 6 pamoka. Kūrybinis darbas grupėmis: tarminio teksto kalbos tyrimas • 72

3 skyrius. Kalbėjimas • 81

- 1 pamoka. Sakytinės ir rašytinės kalbos ypatybės • 82
- 2 pamoka. Sakytinė kalba: įtikinimas • 89
- 3 pamoka. Sakytinė kalba: samprotavimas • 93
- 4 pamoka. Dialoginė kalba: bendri bruožai • 99
- 5 pamoka. Dialoginė kalba: pokalbis ir interviu (I) • 104
- 6 pamoka. Dialoginė kalba: pokalbis ir interviu (II) • 109
- 7 pamoka. Diskusija • 113
- 8 pamoka. Nežodinės raiškos priemonės ir etiketas • 119

4 skyrius. Kirčiavimas • 131

- 1 pamoka. Pagrindinių veiksmažodžio formų kirčiavimas • 132
- 2 pamoka. Išvestinių veiksmažodžio formų kirčiavimas (I) • 137
- 3 pamoka. Išvestinių veiksmažodžio formų kirčiavimas (II) • 142
- 4 pamoka. Nekaitomųjų kalbos dalių kirčiavimas • 147
- 5 pamoka. Mokomės kirčiuoti be klaidų • 152
- 6 pamoka. Naujų kirčiavimo įgūdžių įtvirtinimas • 158

5 skyrius. Skaitymas • 165

- 1 pamoka. Skaitome negrožinius tekstus: atsiminimai • 166
- 2 pamoka. Skaitome negrožinius tekstus: esė • 172
- 3 pamoka. Skaitome negrožinius tekstus: diskusinis straipsnis • 179
- 4 pamoka. Skaitome negrožinius tekstus: pranešimas • 186
- 5 pamoka. Skaitome negrožinius tekstus: reklama • 193
- 6 pamoka. Skaitome negrožinius tekstus: elektroninis tekstas • 201

Priedai • 214

1 pamoka • Kalbėjimo ir klausymo skyriaus kartojimas ir pratybos (I)

- Prisiminsime viešojo kalbėjimo ir viešosios kalbos ypatybes.
- Pakartosime svarbiausius terminus, susijusius su viešuoju kalbėjimu.
- Pakartosime pagrindinius dalykus, padedančius tapti geru kalbėtoju.

Netruko pralėkti vasara, ir štai susitinkame vėlei. Tikimės, kad per atostogas patyrėte nuotykių, įvairiausių įvykių, bendravote su labai įdomiais žmonėmis ir tikrai norėtumėte pasidalyti įspūdžiais su klasės draugais, bičiuliais. Kad jūsų pasakojimas draugams būtų įdomus, patrauklus, praverstų prisiminti tai, ko mokėtės praeitais ar ankstesniais metais.

- Prisiminkite ir savais žodžiais pabandykite apibūdinti terminus: *viešoji ir privačioji erdvė, viešoji kalba, aktyvus klausymasis, adresatas, kalbėjimo kontekstas, kalbėjimo tikslas, viešosios kalbos rengimo etapai, tema, pagrindinė mintis, kalbos kompozicija.*
- Pasiskirstykite grupėmis ir aptarkite, palyginkite grupės draugų apibūdinimus. Ar jie panašūs? Jei skiriasi, panagrinėkite, kuo ir kodėl.
- Pagalvokite ir paaiškinkite, kaip kiekvieno iš šiais terminais įvardytų dalykų išmanymas gali padėti rengiant ir sakant kalbą.
- Aptarkite klasėje tai, kas atrodo neaišku, bet yra svarbu rengiantis viešajai kalbai ar ją sakant.

1. Atidžiai perskaitykite tekstą. Šių minčių autorė – Dina Sergijenko, buvusi televizijos laidų vedėja, dabar viešojo kalbėjimo ir bendravimo su žurnalistais patirtį perteikianti verslininkams. Atsakykite į klausimus, atlikite užduotis.

Atliekame

Menas kalbėti viešai

Jeigu norite išmokti jodinėti, ieškote jojimo mokytojo, jeigu reikia iškepti pyragą, naudojate receptu. Tačiau net savo srityse itin kompetentingi žmonės mano, kad gebėjimas sakyti viešąsias kalbas yra įgimtas, priešingu atveju net neverta stengtis. Iš tikrųjų tai visiška netiesa.

Tapkite atidūs

Paprastai klientams pirmiausia užduodame klausimą, kieno vieši pasirodymai jiems patinka ir kodėl. Atsakyti į antrąją klausimo dalį įmanoma tik privertus veikti tą smegenų sritį, kuri žino, kas mus veikia klausantis kalbos forume, per televiziją ar internete. Prisiminkite paskutines klausytas kalbas. Kokia buvo jų pradžia? Ar kalbėtojas naudojo skaidres? Ar juokavo? Ar patikėjote juo? Kodėl taip ar kodėl ne? Kaip jis panaudojo savo energiją, kad įtikintų klausytojus? Tokių klausimų yra labai daug. O jūsų užduotis – rasti atsakymus.

Esate atsakingas

Sudominti turi būtent kalbėtojas, klausytojas juk neprivalo domėtis. Turite būti originalus, ryškus, kūrybingas, kad pakerėtumėte auditoriją, pilną nuobodžiaujančių žmonių, ir per jūsų pasirodymą įsikniaubusių į savo „BlackBerry“ nebūtų.

Jūsų arsenalas

Yra daugybė būdų sužibėti, ir visi jie turi pabrėžti jūsų išskirtinumą. Kai kurie kalbėtojai efektingai juokauja. Kiti klausytojus pavergia žodžių žaismu arba minčių originalumu. Daug laimėti galima pateikiant įdomių faktų ar pasakojant stebinančias istorijas. Beje, parengtos skaidrės ar kitokios vaizdinės priemonės dažnai būna nenaudingos. Svarbiausia – atrasti asmeninį stilių, į jį susitelkti ir daug treniruotis.

Glaustumas – talento brolis

Tyrimai parodė, kad žmogus gali nepertraukiamai klausyti ir suvokti informaciją ne ilgiau kaip 17 minučių. Į mūsų gyvenimus įsibrovus internetui tapome dar nedėmesingesni: peržiūrime informaciją viename lange ir tuoj pat jungiame kitą langą. Būkite realistai, nemanyskite, kad auditorija yra pasirengusi jūsų klausyti visą amžinybę. Kalbėkite glaustai.

Kalbėtojas – žmogus

Klausantis kalbos, kurioje visa užgožia terminai, į galvą viena po kitos šauna tokios mintys:

1. Sužinosiu daug nauja.
2. Turiu daugiau skaityti.
3. Kažin, ar greitai kavos pertrauka?

Meistriškumas yra gebėjimas net sudėtingiausias mintis išreikšti paprastai.

Visi vertino ir gyrė Stivo Džobso gebėjimą pristatyti naujausius technologinius išradimus taip, kad jį suprastų ir paprasti vartotojai, ir geriausi inžinieriai. Jis ekrane rodydavo paprastutę skaidrę, o pats vaikščiodavo po sceną ir kalbėdavo nesinaudodamas užrašais. Ir visiems buvo įdomu, ką jis sako. Aukščiausias pilotas.

Profesionalu – asmeniškai

Klausytojams visada įdomi žmogiškoji istorijos pusė. Pateikite pavyzdžių iš savo patirties. Vienas klientas pasakojo, kad pirmąjį pamokymą, kaip kalbėtis su žurnalistais, jis išgirdo iš buvusio KGB agento: šis jam liepė „neišsiduoti ir nesišypsoti“. Iš tiesų reikėtų elgtis atvirkščiai. Smagūs pasakojimai apie pirmąjį uždarbį padeda suprasti ir pažinti žmogų. Taigi šypsokitės!

Baimei – ne

Neabejotinai svarbiausia užduotis – susidoroti su viešo kalbėjimo baime. Yra tikrai nemažai būdų, kaip šią baimę nugalėti. Sporto psichologai siūlo vizualizacijos techniką. Kad nustotų bijoti, žmogus mintimis modeliuoja sėkmingą būsimą pasirodymą arba prisiima kito žmogaus įvaizdį. Taip pat galite įsivaizduoti esą saugiame rutulyje, kuriame jums niekas negresia. Naudingi ir specialūs kvėpavimo pratimai. Tačiau daugiausia pasitikėjimo savimi atsiranda, kai kalbai gerai pasirengiama. Pasitreniruokite kalbėdami draugams, kolegoms. Kai žinome, ką tiksliai norime pasakyti ir kaip atsakyti į sudėtingus klausimus, jaudulys išnyksta.

Entuziazmas užkrečiamas

Patarimų, kaip tapti geru kalbėtoju, yra daug, čia pateikti tik patys svarbiausi. Jums ypač padės jūsų spinduliuojama energija ir entuziazmas. Į savo žodžius įdėkite sielos – kalbėkite kaip žmogus, kuris mėgsta savo veiklą ir tuo dalijasi su aplinkiniais. Būtent energija, slypinti jūsų žodžiuose, privers publiką klausytis ir jausti dėkingumą, kad kalbate.

Pagal Ekonomiką.lt (2011, Nr. 46)

- 1.1. Kokia yra šio teksto tema?
- 1.2. Koks teksto tikslas?
- 1.3. Kokia yra pagrindinė mintis?
- 1.4. Pagalvokite, apie kuriuos tekste minimus dalykus jau esate girdėję, o kas jums yra nauja. Sudarykite du sąrašus: „Girdėta, žinoma“ ir „Nauja, įdomu“.
- 1.5. Palyginkite ir aptarkite savo sąrašus su suolo draugu. Pasvarstykite, ko šiais metais norėtumėte išmokti papildomai ar apie ką sužinoti plačiau. Padiskutuokite apie tai klasėje.
2. Perskaitykite geriausių XX amžiaus kalbų sąrašo ištrauką. Ar esate ką nors girdėję apie nurodomų kalbų sakytojus? O apie pačias kalbas? Gal bent vieną jų esate skaitę? Jei ne, siūlome kurią nors būtinai susirasti ir perskaityti. Dar puikiau, jei pasirinktą vieną iš šių kalbų perskaitytumėte kiekvienas ir paskui klasėje ją visi aptartumėte. Kalbą nagrinėdami būtinai padarykite išvadą, kodėl ji laikoma viena geriausių.

GERIAUSIOS XX AMŽIAUS KALBOS

- Geriausia laikoma Vinstono Čerčilio (*Winston Churchill*) kalba „Mes turime kovoti paplūdimiuose“, pasakyta 1940 metais.
- Antrąją vietą užima Džono Fildžeraldo Kenedžio (*John Fitzgerald Kennedy*) kalba „Ne-klausyk, ką tauta gali padaryti dėl tavęs“, pasakyta 1961 metais.
- Vieną geriausių pasaulio kalbų „Idealas, dėl kurio aš esu pasirengęs mirti“ 1964 metais pasakė Nelsonas Mandela.
- Į geriausių pasaulio kalbų sąrašą taip pat patenka Haroldo Makmilano (*Harold Macmillan*) kalba „Neisime atgal“.
- Į geriausiųjų sąrašą įtraukta ir Franklino Delano Ruzvelto (*Franklin Delano Roosevelt*) 1933 metais pasakyta kalba „Vienintelis dalykas, ko turime bijoti, – savęs“.

3. Jau prisiminėme kai kuriuos dalykus, kurių mokėmės praeitais metais, dabar kai ką išbandysime praktiškai.
 - 3.1. Parenkite ir pasakykite trumputę kalbą apie įdomiausią vasaros įvykį. Atkreipkite dėmesį į patarimus, sužinotus per šią pamoką. Jie padės kalbą parengti ir pasakyti.
 - 3.2. Prisiminkite, kokiais aspektais dera viešąją kalbą įvertinti. (Jei neatsimenate, vertinimo aspektus pakartokite ir aptarkite klasėje.) Įsivertinkite patys ir įvertinkite draugus. Vertinimus aptarkite. Tik būkite objektyvūs!
4. Įsivaizduokite (o gal nė įsivaizduoti nereikia), kad į jūsų klasę mokytis atėjo naujas mokinys (mokinė). Jūs labai norėtumėte, kad jis (ji) greitai susipažintų su klase ir kuo greičiau pasijustų kaip savas (sava).
 - 4.1. Pasidalykite grupėmis ir parenkite klasės draugų bei klasės tradicijų pristatymą. Nepamirškite, kad pristatymas – įtaigi viešoji kalba, rengiama pagal visas taisykles.
 - 4.2. Išklause visų grupių viešąsias kalbas įvertinkite, kuri kalba buvo informatyviausia, įtaigiausia ir geriausiai parengta.

- Prisiminkite ir apibendrinkite pakartotą medžiagą:

- Pamąstykite: ar dirbdami grupėmis gebėjote draugų klausytis ir išgirsti, ką jie sako? Ar nenutraukėte jų minties, ar klausimų jiems uždavėte tik mandagiai išklause?
- Pasakykite 5 per šią pamoką prisimintus ar pirmąkart išgirstus dalykus, kurie jums atrodo ypač reikšmingi. Kodėl, jūsų manymu, jie yra reikšmingi?
- Įsivertinkite, kurių iš šiandien pakartotų dalykų nebuvote pamiršę; ką sekėsi atlikti geriau, o ką – prasčiau. Apibendrinkite savo pastebėjimus ir numatykite, ką tobulinsite, į ką gilinsitės savarankiškai.

Apibendriname ir įsivertiname

Apibendriname
ir įsivertiname

Recenzijos (komentarų) vertinimo kriterijai

Kriterijus		Aprašas (kas gerai, kas dar tobulintina, kokių klaidų reikėtų vengti)
Turinys	Pavadinimas	
	Rašymo tikslas ir adresatas	
	Pagrindinė mintis	
	Pagrindinės minties plėtotė	
Sandara	Įžanga	
	Dėstymas	
	Pabaiga	
Kalbinė raiška (stilius, žodingumas)		
Raštingumas	Žodynas ir gramatika	
	Rašyba	
	Skyryba	

- Išsiaiškinkite savo darbo stipriąsias ir silpnąsias puses. Remdamiesi darbo rezultatais ir vertinimu, su klasės draugais ir mokytoju aptarkite, ką dar turėtumėte pakartoti, ko pasimokyti, į ką pasigilinti.
- Kaip ir praeitais metais, parenkite savo gebėjimų tobulinimo planą ir bandykite jo laikytis, kad ne vien tikslingiau pakartotumėte tai, ko mokėtės, ugdytumėtės įgūdžius, bet ir deramai pasirengtumėte lietuvių kalbos pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimui.

1. Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.

Užduočių
bankas

Kaip nebūti „siena“, arba apie aktyvų klausymąsi

(parengta pagal psichologės Linos Gervinskaitės straipsnį)

Bene kiekvienas esame patyrę tokią situaciją, kai kalbėdami su kitu žmogumi suabejojame, ar mus iš tikro girdi, ar išvis verta toliau kalbėti ir aiškinti. Jei pašnekovas ir toliau nerodo jokių ženklų, kad girdi, pasijuntame lyg kalbėtume su siena. Vieni žmonės tokioje situacijoje tiesiog nutyla, kiti garsiai išreiškia pašnekovui nusivylimą ir pyktį („Tu manęs negirdi...“, „Su tavim neįmanoma normaliai pasišnekėti!“), tretį tiesiog paklausia, ar pašnekovas klausosi.

Iš tiesų klausytis nėra lengva. Skirtingų tyrimų duomenimis, kai mums tenka klausytis, efektyviai klausomės tik 20–30 proc. laiko. Nesiklausydami arba neatsidėję klausydami, mes negauname tam tikros dalies informacijos, kuri galbūt yra svarbi. Negebėdami išklausyti kito žmogaus, nesuteikiame jam galimybės pasakyti tai, ką jis norėtų, neleidžiame pasijusti išgirstam ir suprastam. Kartu patys sau sutrukdomė iš tikrųjų suprasti ar geriau pažinti kitą žmogų, užmegzti ir palaikyti tvirtesnius, geresnius santykius. Neefektyvus klausymasis yra daugelio konfliktų, nesusipratimų, nutrūkusių santykių, nesėkmingo bendravimo priežastis.

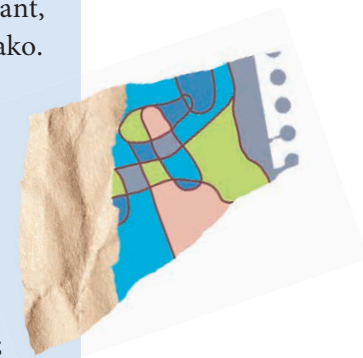
Dažnai to pavyktų išvengti, jei klausytumės aktyviai. Aktyvusis klausymasis – tai dėmesio sutelkimas į pašnekovą, pastangos suprasti pasitikslinant, perfrazuojant, tam tikri ženklai pašnekovui, kad klausomės, adekvatus reagavimas į tai, ką jis sako. Kaip turėtų elgtis aktyvus klausytojas? Norint tokiems būti svarbu:

- sutelkti dėmesį į pašnekovą;
- leisti suprasti, kad klausomės;
- pasitikslinti, ar teisingai suprantame pašnekovą;
- nevengti pasakyti, jei kažko nesuprantame ar neišgirdome;
- klausti, kad geriau suprastume, išsiaiškintume tam tikrus dalykus;
- perfrazuoti pašnekovo reiškiamas mintis;
- nepertraukinėti, nekeisti pokalbio temos, leisti pašnekovui pabaigti mintį;
- riboti save – nekalbėti per ilgai;
- būti atviriems naujai informacijai.

Iš tiesų yra labai didelis skirtumas, ar žodžiai tik girdimi, ar suvokiama ir tai, ką siekia mums perduoti kalbantis žmogus. Kai klausomės efektyviai, mes suprantame kitą žmogų iš jo paties perspektyvos – „matome jo akimis“. Tai nėra labai lengva, tačiau būtina, norint sėkmingai bendrauti, suprasti vienam kitą.

Šilėlis. 2010-12-17, Nr. 50 (754)

<http://www.seimospsichologas.lt/lt/aktyvus-klausymasis>

- 1.1. Pagalvokite ir pasakykite, koks aktyvaus klausymosi būdas, labai svarbus klausantis, pavyzdžiui, mokytojo, dėstytojo ar kito lektoriaus, čia nepaminėtas.
- 1.2. Pagalvokite ir pasidalykite, kas būtent jums padeda įdėmiau klausytis ir įsiminti medžiagą pamokoje.
- 1.3. Atidžiai išklauskite klasės draugus, gal jų patarimai naudingi ir jums. Tai, kas sudomins, pasižymėkite, esant reikalui, pasitikslinkite.
- 1.4. Yra atlikta tyrimų, kiek vidutiniškai žmogus užsiima kalbine veikla. Įdomu tai, kad skirtingų rūšių kalbine veikla užsiimama nevienodai: rašymui skiriama vidutiniškai 9 proc. laiko, skaitymui – 16 proc., kalbėjimui – 35 proc., o klausymui – 40 proc.

Įvertinkite, kiek jūsų kalbinės veiklos trukmė atitinka šių tyrimų duomenis.

Atlikite nedidelį tyrimą: surinkite visų klasės draugų įvairios kalbinės veiklos trukmės duomenis ir apskaičiuokite vidutinę reikšmę. Ar jūsų atlikto tyrimo rezultatai panašūs į skelbtus skaičius? Pasvarstykite, kodėl.

2. Perskaitykite pasakojimo apie pirmąją lietuvišką gramatiką ištrauką.

Šiaip ar taip, D. Kleinui pavyko atremti klastingų priešų atakas. Čia jam talkininkavo šeši gramatikos prakalboje išvardyti „dideli lietuvių kalbos žinovai“: minėtas didžiųjų Rūdūpėnų kunigas Kristupas (Kristoforas) Sapūnas, Katnavės kunigas Johanas Kleinas, Ragainės kunigas Johanas Hurtelijus, Žilių kunigas Frydrichas Pretorijus, Klaipėdos kunigas Johanas Lėmanas ir Vėrdainės (dabar Šilutės miesto dalis) kunigas Vilhelmas Martinijus. Iš jų dar kartą norėję išskirti K. Sapūną (ne veltui jis įrašytas pirmasis), jo nesavinaudiškumą. Turėdamas parašytą gramatiką, bet suvokęs, kad ji menkesnė už D. Kleino veikalą, kukliai ją nutylėjo ir stengėsi, kad jaunesniojo konfratro¹ darbas išeitų greičiau ir geresnis. <...>

Prie D. Kleino pergalės prieš „pavyduolius“ tikriausiai daug prisidėjo Karaličiaus universiteto profesoriaus, jau tada išgarsėjusio visoje Vokietijoje poeto, Simono Dacho palankus atsiliepimas apie gramatiką ir jos autorių. <...>

Po S. Dacho gražaus lietuvių kalbos įvertinimo ėjo antrasis atsiliepimas-dedikacija, parašyta Tilžės elektorinės mokyklos rektoriaus magistro Kasparo Devicijaus. <...> S. Dacho ir K. Devicijaus dedikacijos, be viso šito, apskritai palankiai nuteikė Prūsijos valdžią dėl lietuvių kalbos ir ja leidžiamų knygų.

Su savo oponentais netiesiogiai, neįvardydamas jų vardais pavardėmis, polemizuoja savo prakalboje ir pats D. Kleinas. Plačiausiai atsakoma į du priekaištus dėl galimybės parašyti lietuvių kalbos gramatiką. Visų pirma – priekaištas „lietuviškos gramatikos su tikromis taisyklėmis nesą galima parašyti“. Mat „ši kalba esanti sumaišyta ir netvarkinga“, „jos vartoseną nepastovi“, o „tarmės įvairios“ <...>. Remdamasis kitų kalbų – lotynų, vokiečių, lenkų – pavyzdžiu, jis įrodinėja, kad lietuvių kalba minėtais bruožais nesiskiria nuo jų. Kaip ir šiose, lietuvių kalboje esą skolintų žodžių, bet „tiems žodžiams, tiek iš graikų, tiek iš lenkų kalbų, jie (t. y. lietuviai) suteikė savo pilietines teises ir pritaikė juos savo kaitymui bei taisyklėms“².

¹Konfratras – ist. tos pačios religinės ar pasaulietinės brolijos narys.

²Pritaikė prie savo kaitymo sistemos ir taisyklių.

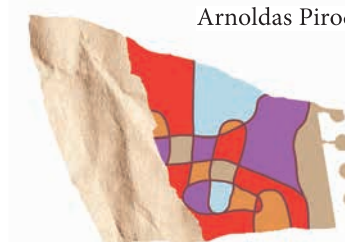
Gana plačiai apibūdinamas lietuvių kalbos tarminis įvairavimas, bet ir šiuo atžvilgiu ji nesiskirianti nuo kitų kalbų. Čia išryškėja labai įdomus ir svarbus D. Kleino požiūris – teikimas iš visų tarmių pasirinkti vieną ir ją išdailinti. Jam geriausia ir tinkamiausia rodosi esanti kauniečių tarmė. Mes nuo seno ją vadinome suvalkiečių tarme, t. y. toji šnektą¹, kuri XIX a. pabaigoje tapo dabartinės mūsų bendrinės kalbos pagrindu ir buvo galutinai įteisinta 1901 metų Petro Kriaušaičio (t. y. Jono Jablonskio) *Lietuviškos kalbos gramatikoje*. Taigi praėjo beveik 250 metų, kol D. Kleino gramatikos įžvalgi idėja buvo įkūnyta pirmojoje bendrinės kalbos gramatikoje.

D. Kleinas griežtai atmeta ir antrą motyvą, kuriuo prieštaraujama reikalui rašyti lietuvių kalbos gramatiką: kalbos esą galima išmokti iš praktikos. Mūsų kalbininkas su tokia galimybe sutinka, bet, turėdamas prieš akis kitas kalbas, sako: „Kodėl ir mums neišdailinti šios kalbos, kurią daugelis laiko barbariška ir netvarkinga, išradingomis taisyklėmis, kad nuvalytume tą purvą, kuriuo taip ilgai ji buvo aptaškyta, ir ji džiugintų mus visu savo blizgėjimu.“

Po mūsų apžvelgtų įvadinųjų dalykų eina tikrasis gramatikos mokslas. Šiai knygos daliai, apimančiai 11 puslapių, duota atskira antraštė – *Grammatices Litvanicae (Lietuvių gramatika)*. Išsamiai ją apžvelgti būtų čia neįmanoma. Turėkime galvoje, kad D. Kleino kalbos mokslas, išdėstytas šioje dalyje, atspindi ano meto kalbotyros lygį, kuris gerokai skiriasi nuo mūsų dienų. Pavyzdžiui, padala *Grammatices Litvanicae* skiriama į dvi dalis: *Apie etimologiją* ir *Apie sintaksę*. Mums terminas *etimologija* reiškia kalbotyros šaką, tiriančią žodžių kilmę ir jų giminystę su kitais tos pačios arba kitų kalbų žodžiais. D. Kleinas šį terminą taip apibūdina: „Etimologija, aiškindama atskirų² garsų prigimtį, apima: 1) pirmųjų elementų pažinimą, skyriai I ir II, 2) pačių garsų apibrėžimą arba žodžių, paimtų atskirai, ne sakinyje, ištarimą“ <...>. Taigi jam etimologija – tai mokslas, kuris nagrinėja mūsų vadinamus fonetikos, susietos su rašyba, ir morfologijos dalykus. <...>

Praėjus metams nuo lotyniškosios lietuvių kalbos gramatikos, D. Kleinas, kaip sakyta, išleido Karaličiauje jos vokišką santrauką lotynišku pavadinimu *Compendium Litvanico-Germanicum*. Veikalo apimtis – šeši puslapiai „Pratarmės“ (jie žymimi romėniškais skaitmenimis) ir 114 puslapių pačios gramatikos. Šis kompendiumas³ skiriamas „tiems, kurie nėra ėję aukštųjų mokslų, bet su lietuviais bendrauja arba juos valdo ir teisia“ <...>, kitaip sakant, vokiečiams valdininkams Mažonoje Lietuvoje.

Arnoldas Piročkinas. Danieliaus Kleino 400 metų sukakčiai
(*Mokslo Lietuva*. 2010-02-18, Nr. 4 (406))

¹Šnektas – patarmės atšaka: tarmės skirstomos į patarmes, patarmės – į šnektas, šnektos – į pašnektas.

²Įvairių, skirtingų.

³Kompendiumas – glaustas mokslo ar tyrimo pagrindinių teiginių išdėstymas, santrauka.

- 2.1. Ar Danieliui Kleinui buvo lengva išleisti pirmąją lietuvių kalbos gramatiką? Kodėl? Savo atsakymą pagrįskite citatomis.
 - 2.2. Nurodykite D. Kleino rėmėjus.
 - 2.3. Kokia kalba buvo parašyta pirmoji lietuviška gramatika? Kaip manote, kodėl?
 - 2.4. Dėl ko kritikai priekaištavo D. Kleinui? Kokiais argumentais jis gynė savo poziciją?
 - 2.5. Kuo D. Kleino gramatika buvo ir tebėra svarbi lietuvių tautai ir kalbotyros mokslui? Argumentuokite.
 - 2.6. Nurodykite, kas buvo lietuvių kalbos gramatikos santraukos adresatas. Kaip manote, ar šis D. Kleino pasirinkimas buvo pagrįstas?
3. Atlikite kirčiavimo užduotis.
 - 3.1. Antros užduoties tekste suraskite 6 linksniuojamuosius ir 6 asmenuojamuosius žodžius, kurių kirčiavimą paaiškina priešpaskutinio skiemens taisyklė.
 - 3.2. Nurodykite, kurias išrinktų linksniuojamųjų ir asmenuojamųjų žodžių formas ir kaip kirčiuosite pagal šią taisyklę.
 - 3.3. Raskite tekste žodžių, kurių kirčiavimą paaiškina naudininko taisyklė.
 - 3.4. Kurias žodžių formas ir kaip kirčiuosite pagal naudininko taisyklę?
 4. Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.

– Kur paprastam žmogui geriausiai mokytis etiketo subtilybių?

– Viso mūsų gražaus elgesio pagrindą sudaro tiesiog paprastas žmogiškumas. Etiketo taisyklės gimsta ir miršta, o štai žmogiškumas su mumis nuo pat seniausių laikų, ir kai kurios elgesio normos yra išlikusios per visus amžius, karus ar revoliucijas. Tai – kito žmogaus interesų paaiskinimas, pagarba svetimam nuosavybei ir savijautai. Bendravimo su žmogumi turinys, o ne forma – štai kas svarbiausia.

– Ar, jūsų nuomone, lietuviai yra dideli etiketo neišmanėliai?

– Per visą Lietuvos istoriją etiketą ir įvairias elgsenos formas mums nešė tik priešiškos jėgos – kryžiuočiai, lenkų ponai, rusų ir vokiečių okupantai. Su jais mes visada kovojome, ir pasipriešinimas užsienietiško elgesio standartams virto mūsų genetiniu kodu. Todėl ir šiandien mums dažnai psichologiškai nepatogu elgtis taip, kaip tie, kuriems visada priešintasi. Akivaizdu, kad susidūrus su Vakarais mums trūksta pasitikėjimo savimi, atrodo susirūpinę it „Al Kaidos“ atstovai Izraelio Knesete¹ ir dažniausiai net neleidžiame sau pagalvoti, kad esame patys geriausi pasaulyje – dailiai naują, išsilavinę europidai² krikščionys. Taip pat didelė bėda yra tai, jog pirmenybę labiau teikiame aprangai ar interjerui, o ne bendravimo įgūdžiams ir elgesiui.

¹Knėsetas – Izraelio parlamentas.

²Europidai – senais laikais Europoje, Šiaurės Afrikoje ir dalyje Azijos gyvenusi rasė, paplitusi visame pasaulyje, dabar apie 2/3 Žemės gyventojų.

– Neatrodė, kad televizijoje atsiradote norėdamas daugiau užsidirbti ar dėl to, kad laisvo laiko turite per daug...

– Šiaip jau visą gyvenimą buvau rašantis žmogus ir eiti į televiziją pretenzijų ar ambicijų niekada neturėjau, nors daug metų esu dirbęs radijuje. Į televiziją patekau kaip savo srities žinovas, taigi, primenu, kad išsilavinimas ir yra didžiausias žmogaus turtas. Iš pradžių, žinoma, buvo baisu. Bet, kaip sakydavo kryžiaus žygių dalyviai, jei ateini su Dievo vardu lūpose ir gerais tikslais, tau niekas negresia (juokiasi). Televizijoje jaučiuosi gerai, nors yra vienas esminis skirtumas nuo spaudos. Kaip rašantis žmogus, aš esu įpratęs kalbėti ilgais sakiniais, su daug šalutinių intarpų ir kryžminių nuorodų, o tai televizijoje yra labai netoleruojama.

Giedrius Drukteinis. Žinios, o ne užimamas postas žmogų daro kompetentingą. Pagal Laimių Stražnicką (*Savaitė*. 2014-07-09, Nr. 48, p. 24, 25)

4.1. Koks galėtų būti šio teksto tikslas ir adresatas? Pagrįskite, kodėl taip manote.

4.2. Koks yra šio teksto žanras? Argumentuokite.

4.3. Atidžiai perskaitykite antrąjį klausimą ir atsakymą. Ar atsako į žurnalisto klausimą pašnekovas? Pasvarstykite, kodėl taip galėjo pasielgti pašnekovas.

4.4. Kaip į antrą klausimą atsakytumėte jūs?

4.5. Suformuluokite trečiosios dalies temą.

4.6. Kokius teiginių iliustravimo būdus renkasi G. Drukteinis? Pateikite pavyzdžių.

4.7. G. Drukteinis laikomas etiketo žinovu. Pagrįskite, kad ir jo kalba yra etiška.

4.8. Išnagrinėkite šiuos du sakinius sintaksiškai.

Bet, kaip sakydavo kryžiaus žygių dalyviai, jei ateini su Dievo vardu lūpose ir gerais tikslais, tau niekas negresia. Kaip rašantis žmogus, aš esu įpratęs kalbėti ilgais sakiniais, su daug šalutinių intarpų ir kryžminių nuorodų, o tai televizijoje yra labai netoleruojama.

5. Pasirengimas rašymo užduotims (kartojimas): reportažas.

5.1. Perskaitykite tekstą. Atsakykite į teksto suvokimo klausimus, atlikite užduotis.

Koks būtų pasaulis be Italijos? Reportažas iš „Expo 2015“

Klausimas, ką valgysime vakarienės, atrodo paprastas. Vis dėlto kai kitą kartą užduosite jį savo šeimos nariams, žinokite, kad jis yra pasaulinės svarbos. Maisto problemą Milanė, pasaulinėje parodoje „Expo 2015“, nagrinėja 40 valstybių atstovai.

(1) Jūsų šeimos nariai jau atsakė, ką valgys vakarienės? Puiku. Jūs žinote. O štai pasaulis nelabai žino, ką teks valgyti rytoj, po dešimties metų, po šimtmečio. Kol parodoje,